

Youp van 't Hek
Hart

2016

Uitgeverij Thomas Rap

Voor mijn broer Tommie

Voorwoord

Ieder jaar komt er een boekje met mijn zaterdagse *NRC*-columns uit. Sommigen zien het als een jaaroverzicht omdat mijn stukjes elke week een deel van de actualiteit behandelen. Dit jaar dreigde het echter een veel dunner boekje te worden omdat ik bijna drie maanden geen columns heb geschreven. Luiheid? Nee hoor, medische malaise. Gedoe met mijn rikketik. Daarom heet dit boekje ook **Hart**. Net als het extra verhaal dat over de periode voor en na de openhartoperatie gaat. Zes bypasses rijker en tien kilo lichter voel ik me herboren.

Ik drink op de dokters die mij geopereerd hebben en op hun collega's die er nu voor zorgen dat het niet weer kan gebeuren. Dit voorwoord schrijf ik op een van de zonnigste dagen in september en heb een gevoel dat het nooit meer bewolkt zal zijn in mijn leven. Dat dat niet zo is weet ik zelf ook wel, maar voorlopig geloof ik in de eeuwigdurende zomer.

Youp

Amsterdam, september 2016

Hart

Opeens lig je wakker te worden in een ziekenhuisbed. Wakker te worden uit een narcose. Een zware narcose na een stevige openhartoperatie. Geen spoedoperatie, maar de dokters hadden wel haast. De middag voor kerst klaarden ze het klusje nog even. Zes bypasses. Apotheose van een lange periode vol medische malaise. Ik voelde me al bijna twee jaar moe, belabberd, lusteloos en was daardoor op een gegeven moment ook redelijk zwaar op de hand. Anderhalf jaar stond het slapen me nader dan het lachen. Vierentwintig uur per dag bekaf. Doodmoe werd ik elke ochtend wakker.

Mijn vrouw zat aan mijn ziekenhuisbed en zei dat het goed was. Wat er goed was? Ik had geen idee. Mijn zoon keek gespannen en herhaalde de woorden van mijn vrouw. Ik begreep nog steeds niet waar ze het over hadden en besloot lekker verder te tukken. De gehele kerst onder narcose! Ik kan het iedereen aanraden.

Later hoorde ik van de verpleging dat ik redelijk gênant wakker was geworden. Ik trok aan alle slangen, wilde gewoon mijn nest uit, schold op de verpleging en

vroeg me af waarom ik daar überhaupt moest liggen. Ik mankeerde toch niks? In eerste instantie spoten ze me weer plat. Daarna kwam mijn vrouw. Om me rustig te laten ontwaken. Dat lukte.

Was nog nooit echt onder narcose geweest. Wel eens zo'n prettig roesje gehad. Met dat spul dat Michael Jackson uiteindelijk te veel werd. Maar dat was voor een kleine medische ingreep. Propofol heet die rommel. Lekker! Schijnt verslavend te zijn.

Maar nu was het een echte narcose geweest. In mijn herinnering ging het licht in één keer uit. In films zie je altijd dat patiënten een beetje draaierig worden. Dan maken ze het beeld wazig en zetten ze wat galm achter het geluid. Zo gaat een patiënt dan zachtjes naar de andere wereld. Bij mij niet. Ik kreeg wel eerst een injectie waardoor de kamer een prettig kleurtje kreeg. Glas in lood. Maar daarna werd het abrupt donker. Ze maken je eigenlijk gewoon een tijdje dood. In mijn geval een uur of tien, maar daar hebben ze dus later nog een aantal uren aan toegevoegd. Omdat meneer lastig was. Wat ik me vooral herinner is dat de verpleger op de uitslaapkamer me diep in de nacht aanbod mijn haar te knippen. Ik vond het ook een raar aanbod, zeker op eerste kerstdag, maar weet nog steeds zeker dat hij het vroeg.

‘Welk haar?’ vroegen mijn kinderen later.

Ook weet ik nog dat ik in een uitverkocht stadion een penalty miste en dat ik besloot de Gouden Koets te kopen. Voor de weekends. Mijn vrouw zei telkens als ik mijn ogen open deed dat het goed was. Ik zag dat ze daar

niet geheel zeker van was. Ik ken haar te goed. Hoorde het ook aan haar iets te geruststellende toon. Ze was niet overtuigd van haar zaak. Verder herinner ik me hectoliters vla, zwembaden yoghurt, een klok waarvan de wijzers heel hard achteruitgingen en een circuit met allemaal kapotte raceauto's, die supersnel roestten. En Alice nodigde me telkens uit in haar Wonderland.

De operatie kwam na een periode van eindeloos tobben. Niks is vervelender dan iets onbestemds voelen en dat artsen het niet kunnen vinden. Je wordt dan een beetje een zeur. Zo'n wachtkamerzeikerd. Liter's bloed zijn er in de loop van anderhalf jaar bij me afgetapt. Alleen in kleine buisjes. En altijd vonden ze wel iets. Kaliumtekort, bloedarmoede, iets met te veel of te weinig magnesium of weet ik veel wat. Pilletje zus, poedertje zo en ik moest voor het kalium veel bananen eten. Ook moest ik mijn bloeddruk in de gaten houden en regelmatig de suiker controleren. Niet de suiker in de koffie. Ik werd een fulltimebejaarde.

En 's avonds maar fladderen op dat podium. *Licht* heette de voorstelling en dat moest-ie vooral ook zijn. Er moest gelachen worden. Hard gelachen. Daarvoor heeft God mij namelijk op de wereld gezet. In de kleedkamer zat een droeve, vermoeide clown, die zich telkens het podium op moest hijsen. Het strikken van mijn veters was al een tijd een redelijk klusje.

Op vrijdagavond 16 oktober ging het mis. Tijdens de voorstelling in Houten kreeg ik na ongeveer een kwar-

tier een idiote pijn in mijn rug. Ik kon letterlijk niet meer op mijn benen staan, maar liep niet het podium af. Waarom niet? Geen idee. Omdat ik gek ben? Officieel krankzinnig? Ik zakte door mijn knieën en ging door met de conference. Op een gegeven moment lag ik languit op het toneel, badend in het zweet mijn mopjes te tappen. Na een halfuur trok de pijn weg en krabbelde ik weer op. Heb zelfs nog twee toegiften gegeven. Vraag me nog steeds af wat het publiek die avond dacht. Dat ik een nieuwe theatervorm uitprobeerde? Kreuncabaret? Het was een try-out, dus het had gekund. Volgens mij zag het geheel er belachelijk uit.

‘Inderdaad,’ zei een vriendin, die de bewuste avond in de zaal zat. ‘Het zag er volkomen belachelijk uit!’

Diezelfde nacht in Amsterdam nog in het ziekenhuis beland en daar zijn ze een aantal uren serieus met me bezig geweest. De pijn was inmiddels weg. Ik vroeg me op een gegeven moment af waarom ik daar eigenlijk was. Zag wel veel dronkenlappen op de Spoedeisende Hulp. En niet alleen zatlappen. Bij sommige patiënten zat de poeder nog op hun neus. De grote stad viert weekend. Ik maakte die nacht een diepe buiging voor het geduldige personeel.

Zaterdagochtend moest ik terug voor een echo van mijn rug. De afdeling van de radiologie ging zelfs speciaal even voor me open. Geen kwaad woord over de artsen. Ze zochten en zochten, maar konden het niet vinden. Het hartfilmpje was voorbeeldig. In het bloed zaten geen afwijkingen. En de pijn was inmiddels weg. Nier-

steenaanvalletje? Galstenen misschien. Ze hielden me in de gaten. Kortom: voorlopig niks aan de hand.

Het jaar daarvoor had ik wel gezeik met mijn hart gehad. Hartritmestoornissen. Onschuldig, maar hinderlijk volgens de cardioloog. Daar had ik trouwens al langer last van. Jaartje of dertien zelfs. Hij heeft dat in mei 2015 verholpen met een zogenoemde ablatie. Dan gaan ze via je lies met een draadje naar je hart en branden of vriezen daar iets weg. En dat deed de dokter ook nog met een afstandsbediening. Ik lag op een tafel en hij zat met een assistent in de hoek achter een soort Playstation. Met een joystick stuurde hij het draadje naar de juiste vierkante millimeter in mijn hart. Dit hadden ze drie jaar daarvoor al willen doen, maar dat weigerde ik toen omdat mijn broer een paar weken eerder was overleden. Gestorven na een simpel dotterbeurtje. Aan mijn hart geen polonaise. Dat hield ik vol. Tot het echt niet meer ging. Mijn hart sloeg om het kwartier een uurlang op hol. Toen deden ze het en ik was onmiddellijk van de hinderlijke kwaal verlost. Wat ik daarna dacht? Dit had ik veel eerder moeten doen!

Na het debacle in Houten ben ik gewoon weer het podium op geklommen, maar het bleef gezeik. Moe, zo moe. Als ik moest spelen dan zat ik in de auto vanaf mijn huis tot aan de schouwburg waar ik die avond moest zijn te slapen. Voor de goede orde: ik rijd niet zelf. Dus gevaarlijk was het niet.

Doe onderweg altijd wel een klein dutje, maar dit waren geen hazenslaapjes. Dit waren coma's. De artsen ble-

ven ondertussen zoeken. Medicijnen werden veranderd, vermeerderd of verminderd. Zweefvriendinnen begonnen te oreren dat het waarschijnlijk psychosomatisch was. Tussen de oren. Ik had gewoon een burn-out. Te hard gewerkt! Maar ik werk niet en heb nog nooit gewerkt. Ik speel. Of ik nou een column schrijf of op een podium sta, het maakt niet uit. Het is geen verplichting. Allemaal hobby. Een vriend, die het goed bedoelde, wees me op een charlatan met heel veel hokuspokus in zijn computer, en in mijn wanhoop ben ik er nog naartoe gegaan ook. En ondertussen speelde ik door. Niet zonder succes. Na afloop kreeg ik complimenten dat de show zo vrolijk was. Je kon wel zien dat ik lekker in mijn vel zat.

Tot 10 december 2015 speelde ik de splinters van de planken, maar godverdegloeiedegodver wat was ik ongelukkig. Ongelukkig en moe. En het zat niet tussen mijn oren. Daar is het al meer dan zestig jaar één groot danspaleis waarin niet gezeurd mag worden. Het leven is kort, eenmalig en dient met volle teugen geconsumeerd te worden. Geen god, dominee, pastoor of imam heeft invloed op mijn bestaan. Ik denk wat ik denken wil, ik voel wat ik voelen wil, ik zing wat ik zingen wil en ik zeg wat ik zeggen wil...

Maar als het lijf niet meer wil. Op donderdag 10 december ging het dus echt mis. Vlak voor aanvang in de coulissen van theater De Willem in Papendrecht zonk de moed me in de schoenen. Ik begon de voorstelling

ronduit radeloos. Ik bazelde wat woorden, terwijl het voor mijn ogen geel, groen en zwart werd. Na drie minuten loog ik tegen de zaal dat ik zo terug zou zijn. Ik wist dat dit niet waar was. In de kleedkamer ging ik neer. Viel niet om, maar ging zelf op de grond liggen om te voorkomen dat ik om zou lazeren.

Er werd algauw geroepen: 'Is er een dokter in de zaal?' Er waren er twee, die in de kleedkamer tegen me zeiden dat ik erbij moest blijven. Ik mocht niet wegraken. Dat gebeurde ook niet. Ik klappertandde, rilde, had het warm, koud, transpireerde en was niet bang. Dat weet ik nog steeds heel zeker. Ik ging niet dood. Hoe ik dat wist? Omdat ik nooit doodga. Nooit? Nooit! Deze cabaretier heeft het eeuwige leven.

Een snelle ambulance bracht me naar een Dordts ziekenhuis. Onderhand stond al op alle nieuwssites dat ik van het podium gestapt was. Onwel geworden. Familie in rep, vrienden in roer. Ook in Dordrecht vond men niets. Net als de volgende dag in het Amsterdamse ziekenhuis, waar ik vijf uur in een wachtkamer heb zitten simmen tot iemand naar me kwam kijken. Ik sleepte mezelf na afloop naar huis en zei tegen mijn vrouw: 'Ik denk dat ik me aanstel.' Dat zeiden ze niet in het ziekenhuis, maar dat ging ik zo voelen.

Maandags voor twee dagen naar Middelburg afge-reisd en gewoon gespeeld. Gewoon? Gewoon? Het was een hel. Mijn hoofd tolde, mijn lijf gutste, maar het publiek lachte. Middelburg is een van de plekken waar ik heel graag speel. De schouwburg heeft exact het juiste

formaat voor een cabaretier in zijn uppie. En de Zeeuwen zijn niet *zunig*. Althans niet bij mij. Na afloop kreeg ik complimenten van een aantal vrienden. De voorstelling was zo vrolijk en zo licht. Je kon wel zien dat het goed met me ging.

In mijn vaste herberg De Campveerse Toren in Veere, waar ik normaal met de eigenaresse tot diep in de nacht een paar zachte glazen uit haar schitterende wijnkelder drink, viel ik in een bodemloze slaap. Geen druppel gedronken, geen woord gewisseld. De volgende dag een beetje door het toeristische stadje gestommeld, 's avonds in een restaurant gezeten, maar niet gegeten omdat ik domweg geen trek had en op hetzelfde toneel als de avond ervoor ging het weer mis. Hangend op een krukje vertelde ik mijn verhaal over mijn vriend Peter, de psychiater die al zijn patiënten zeikende zeurkousen vond. Mijn technici, vrienden die al tientallen jaren met me meereizen, zagen mij zwetend zwoegen en besloten dat het zo niet verder kon.

'Doe het doek dicht en haal die man van het podium,' fluisterde mijn geluidsman Anne door de intercom. In de pauze stond er een meneer in de coulissen. Een door mijn vrienden gebelde arts. Ik ging naar het ziekenhuis in Goes. Weer paniek in mijn familie omdat alles binnen tien seconden op het internet stond. Hoewel? Mijn gezondheid werd nu een soort testbeeld. Niemand schrok nog echt. Ik belde vanuit het theater naar Hans, mijn manager, om te zeggen dat ik onmiddellijk stopte met de tournee en niet eerder weer ging spelen tot ze

hadden gevonden wat het was. *Licht* werd me te zwaar.

Ook in Goes werd niets gevonden. Alles was goed. Een uit zijn bed gebelde cardioloog maakte een echo van mijn rikketik en prees de hard werkende en zeer gezond ogende hartspier. Voor mijn leeftijd zag hij er mooi en krachtig uit. Van Goes tot Amsterdam sliep ik in de auto, de volgende dag belde de specialist, die ik inmiddels een wanhopige brief had geschreven. Zij was zeker zo wanhopig als ik. Wat kon het toch zijn? We hebben echt alles onderzocht Youp! Ik wist het en was niet boos. Wel wanhopig.

Droef detail: van de schouwburg in Middelburg naar het ziekenhuis in Goes ging ik met mijn eigen auto. Mijn vriend Simon reed. Ik hing in de passagiersstoel naast hem. Toen pingelde mijn mobiel. Een sms. De redactie van het radioprogramma *Met het oog op morgen* had vernomen dat ik weer ziek van het podium was gestapt en vroeg zich af of ik even later live in de uitzending verslag wilde doen van mijn toestand. Hetzelfde verzoek kwam van een medewerkster van Jeroen Pauw. *De Telegraaf* stuurde een tweet. Ik weet dat de wereld in de war is, snap best dat je als journalist nieuws wilt hebben, maar dan bel je toch mijn manager of iemand anders uit mijn periferie om te vragen hoe het met de patiënt gaat? Je belt toch niet de patiënt zelf? Wat een gestoorde idioten. *De Telegraaf* begreep ik nog wel. Die weten niet beter. Maar dat de publieke omroep nu ook al zo denkt... Ziek!

Ander detail: wachtend op de Zeeuwse cardioloog,

die een echo van mijn hart zou maken, beloofde ik aan de verpleging op de Eerste Hulp van het Admiraal De Ruyter Ziekenhuis in Goes dat ze van mij allemaal een spiksplinternieuwe Mercedes zouden krijgen als ze die avond zouden vinden wat me mankeerde. En met die Mercedessen zouden we dan in colonne naar Parijs rijden om daar in het beste restaurant te dineren, waarna we de hele nacht dronken zouden dansen in de hipste disco van de Lichtstad. Ze keken me een beetje meewarig aan. Tot een meisje heel lief zei: 'Meneer, we mogen geen cadeautjes van patiënten aannemen!'

De tournee was voorlopig klaar, ik zat thuis ziek op de bank en belde een vriend om hem te vragen of hij voor mij contact kon leggen met die ene dokter die hij me onlangs genoemd had. Haar moest ik hebben. Zij puzzelde volgens hem net zo lang tot ze het wist. Mijn vriend belde haar en twee dagen later zat ik in een ander Amsterdams ziekenhuis tegenover een geduldig luisterende mevrouw, een schat die anderhalf uur de tijd voor me had. Dat heet een *second opinion*. Ze had mijn dossier aandachtig doorgelezen en vond dat veel te dik. Ze stelde zoveel vragen. Over mij, mijn medische wel en wee in de afgelopen zestig jaar, maar ook over mijn familie vol hartpatiënten. Mijn overleden broer kwam ter sprake, mijn andere broer die tien jaar geleden een stuk of wat bypasses had gekregen, mijn vader met zijn loodzware hartinfarcten, mijn oom die rond zijn zestigste zomaar dood op bed lag, mijn opa die... Ja, het is een mooi zootje die Van 't Hekjes.

Ik kom uit een hartpatiëntennest. Al jong werden wij thuis geconfronteerd met een paar stevige infarcten van mijn vader. In 1963 kreeg hij een lichte. Ik was toen negen en weet alleen dat dit een diepe indruk op me maakte. Vier weken lag hij in Bussum in het Gerardus Majella Ziekenhuis. Later bleek dat infarct een soort waarschuwing. Drie jaar later was het echt raak. En hoe. Mijn vader kroop op een avond schreeuwend over de grond, de toegesnelde huisarts redde zijn leven door kortdaat een spuit in hem te jassen. Een aantal angstige ziekenhuisweken volgde. Er hing een gespannen sfeer in ons gezin. We waren bang. Doodsbang. Vooral omdat mijn vader er in het ziekenhuis na drie weken nog een loeizwaar infarct overheen kreeg. Vader kreeg het Heilig Oliesel en dat kregen katholieken alleen als ze stervende waren. Moeder brandde kaarsjes bij het Mariabeeld. Zes weken lag hij in de Majella en kwam er verzwakt en vermagerd uit. De rest van zijn leven bleef hij hartpatiënt. Er hing altijd iets angstigs om hem heen. Onbewust keken we voortdurend of het wel goed met hem ging. Of hij geen pijn had. Of hij niet benauwd was. Kwam ook door mijn lieve moeder, die de rest van haar leven bezorgd bleef. Bezorgd om mijn vader. En van mijn moeder werd vader weer nerveus. En dat is niet goed voor mensen met zijn kwaal. We waren jong en we waren bang. Bang dat hij zomaar dood zou blijven. Kwam ook door de mededeling van een vriend van mijn ouders, die zelf huisarts was. Hij vertelde ons hoe ernstig het eigenlijk met mijn vader gesteld was en dat wij er vanaf nu rekening mee

moesten houden dat we hem zomaar op een dag dood op bed zouden kunnen aantreffen. Heel vaak moesten wij mijn vader wakker maken omdat we gingen eten, of omdat er iets belangrijks op de televisie begon. En altijd was ik bang. Bang dat hij...

Vader is uiteindelijk 81 geworden en heeft op zijn laatste jaren na een goed leven kunnen leiden. Saillant detail: die vriend van mijn ouders zat zelf zomaar opeens dood in zijn stoel. Nooit iets aan zijn hart gehad!

Maar de aardige puzzeldokter in dat andere ziekenhuis wilde alles weten en stond lang stil bij de harten van mijn vader, mijn oom, mijn broers... Ik weet van dat consult nog dat ik emotioneel was. De tranen biggelden over mijn wangen. Ze begreep dat wel en stelde me gerust. Of ik bang was? Nee. Wel wanhopig.

Na mijn bezoek aan haar ging ik naar een vriend, die een nieuw huis had. Hij gaf een borreltje en er waren veel mensen. Mensen die ik allemaal goed ken. Ik zag ze amper. Mijn kop was zo grijs als mijn weinige haar, mijn ogen keken alleen nog bij mezelf naar binnen en ik begreep niks van wat iedereen tegen me zei. Nou heb ik dat vaker op feestjes, maar normaal lul ik altijd wel een paar meter mee. Nu was het binnen een kwartiertje klaar. Ik was op, stuk, kapot. Ik wilde naar huis. Slapen. Huilen. Weg.

Thuis was er niks meer te piekeren omdat ik dag en nacht sliep. Het liep tegen kerst en ik hoorde af en toe iets over een diner en een boom en ballen en een piek en

wie er mee zouden eten en wie niet. Ik vond alles goed. Heb geloof ik nog met een kookboek voor mijn neus gezeten. Geen idee waarom.

Maandag de 21ste december moest ik voor een scan naar het ziekenhuis. Dan ga je in zo'n buis. Een strenge stem geeft instructies: Inademen. Adem vasthouden. Ademt u maar uit. In die scan ging het mis omdat ik een paar keer gewoon in slaap viel. De sessie moest onderbroken om mij wakker te schudden. Na drie kwartier verdween ik in een taxi en vanuit die taxi rechtstreeks mijn bed in. Ik wilde slapen. Slapen, slapen en nog eens slapen.

Woensdagavond de 23ste zou de aardige puzzeldokter uit het andere ziekenhuis me bellen. Ze hoopte dan een uitslag te hebben. Soms dacht ik: misschien is die wel heel slecht en gaat ze vertellen dat er iets meedogenloos in mijn lijf woekert. Iets fataals. Maar al gauw sliep ik weer. Ik was zo moe. Zo godvergeten uitgeput.

Die 23ste hing ik 's morgens op de bank, worstelde me door een krant die me geen fluit interesseerde, zag dat er door mijn vrouw wat maatregelen werden getroffen om het huis in kerststemming te brengen en ik wilde eigenlijk alweer mijn bed ingaan toen de puzzeldokter belde.

Hoe ik me voelde?

Slecht.

Slechter dan afgelopen vrijdag toen ik bij haar was?

Ja, veel slechter.

Ze was niet verbaasd. Ze had nieuws en dat nieuws was dat ze niks had gevonden. Niet op de scan en niet in

het bloed. Maar ze gaf niet op en vond dat ik diezelfde dag nog gezien moest worden door een cardioloog. Die had ze al gewaarschuwd en die zou me binnen vijf minuten bellen. Ze wenste me sterkte en ondanks alles een zo goed mogelijke kerst. Haar stem klonk aardig en bezorgd. Twee minuten later belde een cardioloog, die me zo snel mogelijk wilde zien. Liefst nu meteen.

Ben in mijn auto gestapt en zelf naar het ziekenhuis gereden. Mijn domste ritje ooit. Hing met mijn kin op het stuur. In het ziekenhuis ging het snel. De dokters stonden klaar, voor ik het wist lag ik op een tafel en werd ik gekatheteriseerd. Via mijn pols met een cameraatje naar mijn hart. Ik kon de artsen, die achter een muurtje stonden, horen overleggen en begreep meteen dat het mis was. Goed mis. Kwartier later zei de cardioloog dat ze me snel wilden opereren. Op een scherm mocht ik zien hoe mis het was. Ik begreep er niks van. Ik zag op een wirwar van vaten, een mislukt spinnenweb, de monding van de Eufraat en de Tigris. Waar moest ik op letten? Waar het rood was klopte het niet. Het scherm was vuurrood.

Ik werd aan heel veel draadjes op de intensive care gelegd en moest daar blijven tot er plek was in een van de operatiekamers. Mijn vrouw kwam en vroeg of ik bang was. Nee, ik was niet bang. Wel moe. Tegen mijn kinderen zei ik hetzelfde. Ik deed niet stoer. Ik was echt niet bang. Maar moe, zo verschrikkelijk moe. Te moe om bang te zijn.

Nachtje geslapen en de volgende ochtend werd ik voorbereid op de operatie, die waarschijnlijk vier uur zou duren. Ik begreep dat mijn borstkas gekliefd zou worden. Ik dacht aan mijn broer die dit tien jaar geleden overkomen was en aan mijn vrienden Peter en Joost die nog niet zo lang geleden hetzelfde hadden ondergaan... Peter zelfs meerdere keren... en ik viel weer in slaap.

Mijn vrouw liep de volgende dag mee tot de deur van de operatiekamer en keek me op haar manier aan. Een blik van verstandhouding van twee mensen die elkaar meer dan veertig jaar kennen. We hoefden allebei niks meer te zeggen. Hebben het over alles al een keer gehad. Zelfs over dit moment.

Vroeg me wel heel even af of ik haar ooit nog terug zou zien. Waarom niet? Duizenden mensen hebben deze ingreep ondergaan. Wat zeg ik? Miljoenen. Ik dacht aan mijn broer die doodging na het dotteren. Ik dacht aan mijn vader die na zijn infarcten niet meer geopeerd mocht worden. Durfden ze toen niet. Maar ik had geen infarct. Zo ver was het bij mij niet gekomen...

Ik zag dat er veel mensen in de operatiekamer waren. Mensen met kapjes voor hun mond. De chirurg zei dat hij de chirurg was. De anesthesist de anesthesist en dat hij... en toen was ik weg.

Zeven uur later vertelde de hartchirurg aan mijn vrouw en mijn zoon dat het goed was gegaan. Het was wel iets meer werk geweest dan ze tevoren hadden gedacht. Zes bypasses! Dat zijn er veel, maar de operatie was voor de artsen niet ingewikkeld geweest.